

ALGUNES QÜESTIONS DE LINGÜÍSTICA CONTRASTIVA EN EL LÈXIC DE LA RECOL·LECCIÓ EN CATALÀ I CASTELLÀ. SOBRE LA LOCUCIÓ PREPOSITIVA *ARRAN DE**

0. INTRODUCCIÓ

Ningú no discuteix la importància de les aportacions a l'estudi del contacte de llengües fetes a partir de treballs de caire general. Tanmateix, treballs més concrets, com ara el del lèxic de la recol·lecció sobre el qual versa la nostra investigació, poden igualment il·luminar tant problemes teòrics de la interferència lingüística com d'altres qüestions de lingüística teòrica en general, en els seus vessants sincrònic i diacrònic. Per tal de fer veure açò presentem alguns aspectes d'un estudi nostre dels lèxics de la recol·lecció en català i castellà, que parteix sobretot d'unes enquestes realitzades a la localitat castellana de Pinarejo (Cuenca) i a diversos indrets de l'illa d'Eivissa. La nostra comunicació està dividida en dues parts:

1. En un primer apartat, ressenyarem algunes de les semblances i de les diferències que existeixen entre les paraules que designen els processos de la recol·lecció en català i castellà.¹

2. En un segon apartat mostrarem com l'estudi comparat d'un mateix camp semàntic en dues llengües distintes ens proporciona

* Agraïm els suggeriments dels professors de la Universitat de València Emili Casanova i Manuel Pérez Saldanya.

1. Per a un marc general dels problemes tractats en aquests dos apartats, hom pot consultar el nostre treball *El léxico de la recolección en castellano y catalán* (1991), citat en la bibliografia final.

algunes dades per a reinterpretar l'etimologia de la locució prepositiva *arran de*.

1. ALGUNS PUNTS DE CONTACTE I DIVERGÈNCIA ENTRE EL CATALÀ I EL CASTELLÀ

L'estudi de les paraules que designen els processos de la recol·lecció ens ofereix la possibilitat d'examinar les similituds i les divergències que existeixen entre dues cultures tan pròximes com la catalana i la castellana. Si combinem paraules i processos obtindrem les següents quatre possibilitats teòriques: a) que processos semblants, però no iguals, siguin designats per paraules diferents; b) que paraules diferents designen processos o coses iguals; c) que paraules iguals designen processos o coses distints; d) que els mateixos processos siguin indicats per les mateixes paraules. A títol il·lustratiu presentem a continuació algunes mostres d'aquestes quatre possibilitats.

1.1. *Processos o coses semblants designats per paraules diferents*

De vegades, s'utilitzen diferents designacions en castellà i català per indicar treballs que són molt semblants, però que tenen algun petit matís diferencial. Aquest és el cas de l'ús de *trillar* en castellà enfront de *batre* en català. L'objectiu de l'acció és en ambdós casos separar el gra de la palla, però mentre que a Castella s'efectuava amb la *trilla* o *trillo* (del llatí *TRIBULUM*), taula de fusta amb pedres de quars (*perdernales*) en la part inferior que trituren les messes, a Eivissa, on la *trilla* és desconeguda, es fa sortir el gra a cops, percutint les messes (és a dir, *batent-les*) amb les potes dels animals.²

2. ALCOVER i MOLL (DCVB, 1930-1962, s.v. *batre*) assenyalen que en molts parlars valencians i alguns d'extremo-occidentals *batre* ha estat reemplaçat per *trillar*, que probablement siga un castellanisme paral·lel a la introducció de l'instrument conegut com a *trilla* en castellà.

1.2. *Processos o coses iguals designats per paraules diferents*

En nombroses ocasions, a denominacions distintes correspon un referent idèntic, la qual cosa ens permet obtenir sovint informació respecte de fets culturals pertanyents a les zones lingüístiques estudiades. Coromines (DECLC, 1981, s.v. *civada*) indica com l'especialització dels resultats del llatí CIBATA (participi passiu del llatí CIVARE 'alimentar, donar pinso al bestiar', derivat de CIBUS 'aliment'), com a HORDEUM 'ordi' en castellà i AVENA 'civada' en català revela «quin era en les dues zones lingüístiques el pinso per excel·lència i el cereal més usat en cada una amb aquesta destinació».

En d'altres ocasions, les diferències lingüístiques, encara que no revelen característiques d'ordre cultural, contribueixen a accentuar les peculiaritats d'ambdues llengües. Podem comprovar-ho amb els resultats del llatí FASCIS (*feix* en català i *haz* en castellà): observem que a Eivissa, per designar una porció de messes lligades, s'ha introduït el mot *garba* (del fràncic GARBA 'feix d'espigues tallades'), i, encara que *feix* s'utilitza esporàdicament per a indicar un conjunt de messes lligades, es reserva habitualment per a aquells casos en que allò que es lliga es llenya; a Pinarejo, per contra, aquest últim significat correspon al terme *gavilla*, que mai no indica porció de messes lligades, i la paraula *haz*, tot i haver-se especialitzat com a conjunt de messes lligades, també s'utilitza per a designar una porció de llenya (vid. fig.1). D'aquesta situació sembla deduir-se que en ambdues

Figura 1

Llatí	Català	Castellà	Significat
FACIS	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 60px;">garba</div> feix	haz <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 60px;">gavilla</div>	'per a designar messes lligades' 'per a llenya i similars'

llengües s'ha efectuat una restricció semàntica del FASCIS llatí, el resultat de la qual difereix en l'un i en l'altre cas. Aquest fenomen, considerat aïlladament, pot semblar irrellevant per a l'estructura de les dues llengües. Cal tenir en compte, però, que *garba* i *haz* són l'origen d'una sèrie de termes derivats (als castellans *hacer haces*, *acarrear* i *hacina* corresponen a Eivissa *engarbar / fer garbes*, *garbejar* i *garbera*, respectivament), termes que contribueixen a singularitzar una llengua respecte de l'altra.

1.3. *Processos distints designats per paraules iguals o similars*

La comparació de les feines de la recol·lecció ens ofereix d'altres casos en què una denominació que designa un procés existent només en una de les cultures indica un procediment distint pertanyent a l'altra. Així, per exemple, l'acció de *garbejar* (*acarrear* en castellà), que consisteix a carregar les messes al carro i portar-les a l'era, començava a Pinarejo *poniendo un cerco* (del llatí CIRCUS 'cèrcol') de *haces* a les vores interiors del carro. A Eivissa, en canvi, com que les garbes són de major grandària, no n'era necessària una disposició tan peculiar. Tanmateix, en guardar la palla, a Eivissa es construeixen els anomenats *pallers* (munt de palla de base rodona que s'alça entorn d'un pal en forma de bellota invertida); doncs bé, el primer pas per a *fer paiers* és *fer un cèrcol* (del llatí CIRCULUS, diminutiu de CIRCUS) amb la palla d'ordi. És prou evident, doncs, que, fins i tot per damunt de les diferències culturals, s'albira en alguns casos la unitat lingüística originària.

1.4. *Processos idèntics designats per les mateixes paraules*

L'última possibilitat que trobem és que procediments que són idèntics en ambdues cultures siguin designats per les mateixes paraules. Com era de preveure, ja que gran part dels noms dels treballs de la recol·lecció procedeixen del llatí, moltes de les lexies del català i del castellà tenen un ètim idèntic: v.g., *segar* (del llatí SECARE), *palla/paja* (del llatí PALEA) o *corda/cuerda* (del llatí CHORDA).

Existeixen, tanmateix, algunes coincidències que mereixen atenció especial.

1.4.1. Sovint trobem vocables que en una llengua normalment sols s'empren dins d'aquest llenguatge tècnic, en tant que en l'altra formen part del llenguatge estàndard. Així, *allegar* (del llatí *APPLICARE*), que significa recollir en un munt les messes esteses per l'era, és una paraula poc utilitzada amb aquest sentit en castellà fora d'aquest àmbit, mentre que les lexies corresponents del català, *aplegar* i *arreplegar*, tenen un ús més estès en la llengua estàndard. Encara més restringit és en castellà l'ús de la locució *a randa*, que només documentem en l'expressió *segar a randa* (forma de segar en la qual els segadors, quan les messes estan embullades, procuren tallar la planta buscant l'extrem inferior de la canya). Després d'haver documentat aquesta paraula en castellà, un dels nostres objectius en les enquestes efectuades a Eivissa era esbrinar si, quan les messes estaven embullades, se segava *arran*. Els resultats van ser negatius pel que respecta a la sega del cereal. En canvi, gairebé tots els individus ens informaren que la diferència entre la sega del blat i la de l'alfals és que «s'alfals se sega arran/arranet», ço és, tallant-lo a ras, exactament igual que quan el blat se sega *a randa* en castellà. Aquesta informació ve a corroborar la relació que Coromines i Pascual (DCECH, 1981, s.v. *randa*) suposaven entre la *randa* castellana i l'expressió catalana *arran*. D'aquesta expressió ens ocuparem més àmpliament en la segona part de la nostra comunicació.

1.4.2. Són igualment interessants aquells casos en què la coincidència es deu al préstec d'un mot d'una llengua a l'altra. D'aquesta manera, el castellà *cordel* és una adaptació del català *cordell*. També el terme castellà *arel* (espècie de garbell rodó per a traure la pols, la terra i d'altres tipus de brutícia del blat) sembla ser una adaptació fonètica del català *erer*. Tal transferència seria purament anecdòtica si no fos perquè deixa traslluir l'existència de diversos graus de porositat al préstec: en efecte, el castellà només adopta el nom de l'eina, *erer*, però no obra d'igual manera amb el verb d'acció que se'n deriva, *erejar*, sinó que, per contra, manté el verb que tradicionalment designa tal acció, *cribar* (del llatí *CRIBARE*). Vam poder localitzar la

mateixa restricció a Eivissa, on els instruments que serveixen per a mesurar el blat són anomenats *mesures* i, esporàdicament, reben el nom castellà *medidas*, mentre que el verb que designa tal acció és sempre *mesurar*, i mai *medir*. A partir d'aquesta diferència de tractament de les paraules forànies podem consignar l'existència de dos nivells en el préstec lingüístic: l'un, el dels noms que designen instruments, que són objecte de múltiples traspassos, i l'altre, el dels verbs, que són trafegats d'una llengua a una altra molt menys freqüentment. Aquest distint comportament de verbs i substantius ha estat ja assenyalat per U. Weinreich (1974: 86-88).³ Al seu parer, aquesta diferència ve condicionada per dos tipus de factors, que comentarem a continuació.

1.4.2.1. Hi ha de vegades factors estructurals que impedeixen el préstec de verbs, per exemple, Weinreich indica que hom ha suggerit que els sistemes verbals flexius de les llengües indoeuropees i semítiques es mostren recalcitrants a la introducció de nous temes, mentre que les seues classes de substantius són més obertes. Així, l'hebreu presenta una restricció respecte del nombre de les síl·labes dels verbs potencialment manlevats. Però Weinreich apunta tot seguit que hi ha igualment elements estructurals que afavoreixen, o almenys permeten, la introducció d'elements d'aqueixa mateixa classe gramatical; per exemple, l'alemany disposa del sufix *-ieren*, fàcilment adherible a qualsevol tema nou.⁴ No depèn, doncs, de la categoria gramatical en ella mateixa, sinó de l'existència de sufixos capaços de formar membres d'aqueixa categoria.

1.4.2.2. En aquest mateix sentit, Weinreich prossegueix explicant

3. També GUMPERZ (1972: 223) fa referència al distint comportament respecte del préstec, no en relació amb les categories gramaticals, sinó amb els diferents nivells de la gramàtica. En la seua opinió, els noms, verbs i adjectius, així com la pronúncia i l'ordre de les paraules, els més afectats, s'oposen als nivells fonològic i gramatical, més impermeables a la interferència.

4. Igualment s'esdevé amb el català *-ejar* o el castellà *-ear* (cf. de l'anglès *to flirt*, cat. *flirtejar* i cast. *flirtear*; de *to box*, cat. *boxejar* i cast. *boxear*).

la preponderància del substantiu en el préstec de la següent manera:

«La razón de esto es probablemente léxico-semántica, en vez de gramatical y estructural. En las lenguas en las que se han estudiado los préstamos y en los tipos de contacto lingüístico y cultural que existen, los elementos para los que han sido necesarias nuevas designaciones [...] han sido, en un grado aplastante, los indicados por sustantivos. En otras circunstancias de contacto estructural o cultural, la proporción podrá ser diferente. Por ejemplo, en el contacto de una lengua europea en la que muchas "cosas" concretas son indicadas por medio de sustantivos, con una lengua en la que los verbos cumplen las mismas funciones (por ejemplo, el nootka), la proporción de los sustantivos entre los préstamos probablemente será más baja de lo corriente» (1974: 87-88).

Aplicat al nostre cas, la inclusió de *erer* en castellà i no pas de *erejar* s'explicaria perquè l'única cosa importada és l'artefacte, mentre que l'acció (castellà *cribar*) ja hi existia. Se'ns podria objectar que la introducció de *medidas*, que fa referència a objectes ja existents (les *mesures*), no pot obeir a aquesta mateixa motivació. Tanmateix, si bé és cert que amb la paraula *medida* no s'ha incorporat cap eina nova, sembla ser almenys coetània a la introducció de la medició de caire més oficial en quilos, que pot haver induït a adoptar-ne els termes propis.⁵

2. MÉS SOBRE A RANDA

Com hem vist abans, en el lèxic de la recollecció del castellà apareixia l'expressió *segar a randa*. A Eivissa, en canvi, no hi apareix, però sí que existeix per a referir-se a la sega de l'alfals («s'alfals se sega arran/arranet»). Aquesta coincidència ens ha fet

5. El professor Joan Veny ens ha fet notar que la introducció de *medida* a Eivissa potser obeeix a la influència del valencià, especialment forta en aquesta illa.

pensar en la possibilitat d'un origen comú de les dues expressions.⁶ Per a informar-nos, calia acudir als diccionaris de Coromines. L'opinió de l'eminent filòleg respecte de l'origen d'aquesta expressió, tot i ser descriptivament adequada, té alguns punts febles des d'una perspectiva explicativa, per la qual cosa hem intentat elaborar algunes hipòtesis alternatives que, cal dir-ho d'antuvi, tampoc no es veuen lliures d'objeccions. Començarem, doncs, exposant breument l'explicació de Coromines.

2.1. *La hipòtesi de Coromines*

Aquest autor considera que l'antic mot romànic d'origen desconegut RANDA (potser afí amb el germànic RAND) ha emergit de dues maneres i en dues èpoques distintes en el català:

1. En un primer moment es va introduir el mot *randa* en diverses llengües del Centre i Oest de la Romània amb el sentit de 'marge, extremitat, orla'. Sobre aquest sentit s'hauria format el català *arranar* 'tallar arran, escapçar', del qual prové l'adverbi *arran*, que significa 'frec a frec, tocant', on el mot es presenta amb el tractament fonètic de -ND- com a -n-, normal en català, prova de l'antiguitat de la seua introducció.

2. En un estadi posterior el català i el castellà *randa* i el *renda* portuguès, amb el sentit de 'puntes fines de fil gruixut', serien manlevats com a termes de vestuari luxós i art sumptuari. En opinió de Coromines, aquest sentit seria una especialització tardana de l'antiga accepció del mot romànic RANDA assenyalat adés. La conservació del grup -ND- seria prova de la seua adopció més tardana.

6. Corroborava aquesta opinió el refrany empordanès «segueu arran, que la palla va cara», que, segons ALCOVER i MOLL (DCVB, 1930-1962, s.v. *ran*), «es diu per recomanar que s'aprofiti tot el que es pugui, que no es deixi perdre res».

2.1.1. *Punts discutibles*

La hipòtesi de Coromines és sens dubte adequada des d'un punt de vista descriptiu, però comporta alguns aspectes que ens semblen dubtosos:

1. D'una banda, si suposàvem que *arran* és una paraula d'origen germànic (com vol Gamillscheg (1932: 145-146) i suggereix Coromines), no sembla fàcil explicar, llevat que apel·lem a diferències cronològiques no gaire evidents, per què s'hi ha produït la reducció del grup -ND-, en tant que, com diu Coromines, la major part dels germanismes se n'escapen: *banda*, *bandera*, *bandir*, *bandejar*. Fins i tot sense apel·lar a les altres paraules romàniques que també deriven del germànic, sembla poc econòmic per a la teoria postular una cronologia diversa per a la introducció de la mateixa paraula. L'única prova que s'hi adueix és de bell nou la reducció del grup -ND-. En aquest mateix sentit, la separació entre la forma evolucionada normalment (*arran* 'frec a frec') i la forma irregular (*randa* 'puntes de fil gruixut') és posada en dubte per l'existència de la forma *rander*, sense reducció de -ND- i amb un significat relacionat més aviat amb *arran* 'arranat, tallat arran' (Alcover & Moll, DCVB, 1930-1962, s.v. *rander*).⁷

2. D'altra banda, Coromines suposa que *arran* prové de *arranar*, segons hem vist. Aquesta derivació no és en absolut impossible. Ara bé, si tenim en compte l'existència de la locució *a randa* en castellà amb un sentit similar a certes accepcions de *arran* i en occità amb el sentit de 'completament' (Gamillscheg, 1932: 146),⁸ seria possible postular que l'origen de la locució catalana és el mateix, segons tractarem d'explicar tot seguit.

7. Aquest mot és igualment atestat per Coromines, que relaciona amb la pronúncia *rant* del valencià, analògica de d'altres adverbis com ara *davant*.

8. Cal notar que el sentit occità de 'completament' és fàcilment derivable del sentit castellà i català 'de soca-rel', per tal com allò que se sega arran se sega completament.

2.2. Una hipòtesi alternativa.

El punt principal de la nostra hipòtesi és que tant el substantiu *randa* com l'expressió *arran* tenen com a origen la introducció en un mateix moment de l'antic mot romànic *RANDA*. El pas de *randa* a *arran*, doncs, no caldrà explicar-lo per la llei fonètica normal en català que fa reduir-se els grups -ND- llatins a -n-.

Així doncs, partirem d'un original *a randa* (atestat com a tal en castellà i occità), sintagma preposicional. Hom admet habitualment que quan l'elecció d'una preposició en el discurs ve condicionada tant per la funció (additament) com per la paraula concreta (v.g., castellà *a hurtadillas* i no pas **con hurtadillas* català *a corre-cuita* i no pas **amb corre-cuita*), hi ha una tendència a fixar els sintagmes preposicionals com a locucions adverbials (cf. Porto Dapena, 1987: 637). Així doncs, el sintagma que estem analitzant, *a randa*, ben bé pogué esdevenir un sintagma preposicional fossilitzat, si tenim en compte l'escassa vigència de *randa* fora d'ell. A més a més, com assenyala Porto Dapena, «estas lexías o locuciones, como los adverbios puros, pueden utilizarse a su vez como elemento A de una nueva relación, surgiendo así verdaderas frases o locuciones preposicionales [...]» (1987: 637). Un exemple clar d'aquest procés és, tant en català com en castellà, *a través de*.

Tenint en compte açò podem proposar dues vies distintes per tal de passar de *a randa* a *arran (de)*.

1. *A randa*, per analogia amb locucions preposicionals del tipus de *a través de* i potser mitjançant l'ajut de la neutralització de -a àtona en català oriental⁹ (de manera que *a randa* = *a ran de*), pogué reinterpretar-se com a *a ran de*, locució preposicional.

2. D'altra banda, tal vegada el sintagma preposicional *a randa*, un çop fossilitzat com a sintagma adverbial, rebé un terme B introduït,

9. Si tenim en compte la data que ALSINA i DUARTE (1984: 108) proposen per a la neutralització d'àtones, cap al segle VII, la concurrència d'aquest factor és prou versemblant.

segons s'esdevé habitualment, per *de* (cf. igualment *a través de*): **a randa de*. Després, de dues síl·labes consecutives quasi homòfones (totalment en el cas del català oriental), se n'elimina per haplologia una: **a randa de* > *a ran de*.

És de suposar que, arribats a aquest punt, la *de* seria eliminada en els usos intransitius, d'acord amb la següent regla:

$$de \rightarrow \emptyset / a \text{ ran} \underline{\quad}$$

Així, hom diu «s'alfals se sega arran» (on *arran* < *a ran de*), de la mateixa manera que diu «deixa la roba davant» (on *davant* < *davant de*). Paral·lelament, en els usos transitius, la locució s'assimilaria a preposicions com ara *davant*, *damunt* o *darrere*, que no necessiten la preposició *de* per a introduir el terme B, de tal manera que es tendiria a produir la delecó de la *de*, segons la regla següent:

$$de \rightarrow \emptyset / a \text{ ran} \underline{\quad} SN$$

En qualsevol cas, sembla que aquesta última regla no va arribar a ser en cap moment una regla categòrica, sinó que es va mantenir com a regla semicategòrica,¹⁰ segons mostren els testimonis aportats per J. Coromines:

«que ran la casa d 'En Vidal Fabre se fassa una casa...» (1318)
 «dos camps arran de la vila» (1375)
 «sota el porxo ran de la era» (1575)

2.2.1. *Objeccions*

La nostra hipòtesi, com ja vam avançar, no és lliure d'objeccions:

10. Són regles categòriques o invariables, segons Labov (cf. COLOMINA 1985: 47), aquelles que, tenint un context concret, s'apliquen sempre i no admeten excepcions ni violacions. En canvi, són regles semicategòriques aquelles que admeten violacions sempre que resulten interpretables.

2.2.1.1. La primera i més greu és la manca de *a-* en *ran (de)*. Aquesta manca, ben fàcilment explicable si fèiem derivar *arran* d'un verb *arranar* (derivat de *RANDA* amb prefix romànic procedent del preverbi llatí *AD-*), és un entrebanc difícil de superar si partim del fet que *arran (de)* té com a origen precisament un sintagma preposicional. El recurs a un vestigi d'un antic ablatiu o acusatiu adverbial és incompatible amb el caràcter de préstec tardà. Tanmateix, la manca de *a-* pot rebre d'altres explicacions:

1. Un cop realitzat *a-ran-(de)*, podia haver constituït amb la forma sense *a-* un doblat semblant al que teníem en *prop/a prop (de)*.

2. Podem pensar que, a partir de *a ran*, es formà el verb *arranar/ranar*, que entraria en el paradigma de verbs romànics que alternen formes amb *a-* i sense (*pujar/apujar, secar/lassecar*, etc.), si bé com a simples variants facultatives, és a dir, sense diferent significat. Potser el vincle semàntic entre *a ran*, ja adverbialitzat, i *arranar i ranar* afavorí la influència d'aquest darrer sobre l'adverbi, que, com a variant, podria aparèixer sense la *a-* inicial.

2.2.1.2. La nostra hipòtesi suposa que en l'època de la creació de *arran de* com a locució prepositiva les formes amb *de* alternaven almenys amb aquelles que no en tenien (v.g., *damunt del calaix/damunt el calaix*), mentre que sembla que les formes sense *de* són les formes catalanes més clàssiques.¹¹ Així, les formes més estereotipades, i per tant més arcaïques, tenen tendència a no presentar *de* (*damunt la taula*), i açò explica que s'hi conservàs fins fa molt poc la forma masculina antiga de l'article, *lo* (*damunt lo llit*). En qualsevol cas, no pot prendre's tal afirmació en sentit absolut. Tal volta la llengua medieval i clàssica preferia la forma adverbial sense *de*, però no falten exemples amb aquesta preposició, i pràcticament sense separació cronològica (vegeu més amunt els exemples de Coromines:

11. Així es desprèn dels testimonis que ALCOVER i MOLL (DCVB, 1930-1962) citen a propòsit de termes com ara *davant, davall, damunt, darrere*, etc.

ran la casa (1318) enfront de *arran de la vila* (1375)). El que tenim en última instància és una evolució com la següent:

Fig. 2.

1 → SPrep / \ Prep + SN	2 → SAdv	3 → SAdv + SPrep / \ Prep + SN	4 → Prep + SN
cast. <i>IN CYMA</i>	<i>en-cima</i>	<i>encima de la mesa</i>	<i>encima la mesa</i> (vulgar)
cat. <i>DE AD MONTEM</i>	<i>damunt</i>	<i>damunt de la taula</i>	<i>damunt la taula</i>
cat. <i>a través</i>	<i>a-través</i> (cf. <i>al través</i>)	<i>a-través del mar</i>	* <i>a través el mar</i>

Dels estadis 1, 2, 3, ja n'hem parlat. En el pas de 3 a 4 pot esdevenir-se que l'adverbi passe a comportar-se com una verdadera preposició i aléshores la preposició *de*, que introduïa un terme B adherit a l'adverbi siga supèrflua. Aquest canvi categorial pot produir-se o no segons els casos: complet en el català *damunt* (sobretot en la llengua antiga), en el castellà *encima* només troba present en el nivell vulgar,¹² mentre que en *a través de* mai no s'ha donat. En qualsevol cas, el que ens interessa assenyalar és que aquest procés no s'ha produït d'una manera definitiva en un moment determinat de la història de la llengua, sinó que és una tendència general dins de les llengües romàniques des de l'època proto-romanç, que actualment

12. L'elisió de *de* hui dia potser en castellà amb la rapidesa de la parla i la tendència general a ometre aquesta preposició quan funciona com a buit (cf. *calle Colón*). En el cas català sembla que la tendència general és la contrària.

encara no ha deixat d'actuar. Així, en les formes més antigues com *damunt* hom havia arribat a un predomini de l'esquema 4, mentre que una forma com *a ran* de, més recent, encara es trobava sobretot en l'estadi 3. Formes com *a través de* o *enfrent de* no han ultrapassat l'estadi 3. El predomini de formes sense *de* en la llengua antiga no és, doncs, un argument decisiu.

2.2.1.3. Se'ns podria objectar que aquesta evolució que proposem per a un antic català **a randa* (*de*) podria haver-se donat igualment en un cas paral·lel per la forma, la funció i fins i tot per l'origen com és *a banda de*. L'explicació podria trobar-se en l'estatus peculiar de **a randa* en català:

1. *Banda* té més ocurrences i més productivitat en el sistema que *randa*; el primer, amb la mateixa accepció, apareix en les construccions paral·leles *d'una banda*, *per una banda*, i en d'altres accepcions no manquen els exemples. El català *randa*, en canvi, es trobaria pràcticament aïllat en aquesta construcció i veuria afeblir-se els seus vincles semàntics amb els altres usos de *randa*, circumstància que afavoriria la seua fossilització i evolució.

2. En relació amb l'anterior punt cal dir que *banda* està més motivat que *randa*. Així, en castellà, a Pinarejo, l'expressió *a randa*, que pel seu isolament pateix la mateixa manca de motivació que sofriria l'hipotètic **a randa* català, presenta una variant fonètica *ranga*, que ha acabat per relacionar-se amb *ganga*, en el sentit de 'avantatge', de manera que s'ha originat una nova definició d'aquesta manera de segar, en la qual «se segaba a conciencia, y luego, ya a conciencia, el que puede dejar algo al que viene detrás, pues se lo deja», ja que no se sega seguint un solc assignat a un segador des d'un principi.

2.2.1.4. Òbviament, una altra objecció que se'ns podria fer és que la nostra hipòtesi és molt teòrica i té un escassíssim suport testimonial. Cal afirmar, en favor de la nostra hipòtesi, que els testimonis que tenim de *arran/ran* (*de*), és a dir, estadis 2, 3 i 4, són els mateixos que trobem en el castellà *encima* (*de*) o el català *damunt* (*de*).

2.3. *Conclusions*

Si aquestes conjectures, de moment només teòriques, es corroboraven documentalment, la nostra proposta suposaria uns guanys considerables:

2.3.1. Hom podria mantenir la hipòtesi de l'existència d'un conjunt de paraules d'origen germànic amb el grup -ND- conservat perquè no es veuen sotmeses a les regles fonètiques del català. Aquesta immunitat podria explicar-se tant per la introducció tardana d'aquestes formes en un moment en què la regla havia deixat d'actuar, com per l'existència d'una distinció entre les formes natives i no natives a l'hora d'aplicar-la (cf. Scalise 1987: 64-65).

2.3.2. El que acabem de dir enllaça amb el fet que la hipòtesi suggerida seria una prova més que les lleis fonètiques, en comptes de ser sensibles únicament a l'eix sintagmàtic, actuen també paradigmàticament, en el sentit que no sols tenen en compte els trets fonètics dels elements sobre els quals incideixen, sinó també —i açò és el més important— la categoria sintàctica dels elements sobre els quals actuen.

JESÚS JIMÉNEZ
PELEGRÍ SANCHO

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M., i F. DE B. MOLL (1930-1962): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, I-X (Ciutat de Mallorca, Moll).
- ALSINA, A., i C. DUARTE (1984-1986): *Gramàtica històrica del Català*, I-III (Barcelona, Curial).
- CALERO, J. L. (1981): *El habla de Cuenca y su serranía* (Cuenca, Publicaciones de la Excelentísima Diputación).
- CHACON, T. (1981): *El habla de La Roda de la Mancha* (Albacete, C.S.I.C.).

- COLOMINA, J. (1985): *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística* (Alacant, Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert». Diputació Provincial d'Alacant).
- COROMINES, J. (1954-1957): *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, I-IV (Madrid, Gredos).
- COROMINES, J. (1980-1984): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, I-IV (Madrid, Gredos).
- COROMINES, J., i J. A. PASCUAL (1980-1983): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispano*, I-V (Madrid, Gredos).
- GAMILLSCHEG, E. (1932): *Historia lingüística de los visigodos*. «Revista de Filología Española» XIX, pàgs. 623-646.
- GUMPERZ J. (1968): *The Speech Community*, dins *International Encyclopaedia of the Social Sciences*, (McMillan), pàgs. 381-386. [Reed. a GIGLIOLI (ed.) (1972): *Language and Social Context* (Harmondsworth, Penguin), pàgs. 219-231].
- JIMÉNEZ, J., i P. SANCHO (1991): *El léxico de la recolección del catalán en castellano y en catalán*, dins *Actas del I Simposio de Lingüística Aplicada y Tecnología* (Valencia, Publicaciones del Departamento de Teoría de los Lenguajes), pàgs. 95-105.
- MOLINER, M. (1983): *Diccionario de uso del español*, I-II (Madrid, Gredos).
- PORTO, J. (1987): *Contribución a una teoría de las preposiciones: factores que determinan la elección de éstas en el discurso*, «Thesaurus», XLII, pàgs. 623-646.
- QUILIS, A. (1960): *El habla de Albacete (Contribución a su estudio)*, «Revista de Dialectología y Tradiciones populares» XVI, 4, pàgs. 413-442.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (1970): *Diccionario de la lengua española* (Madrid, Calpe).
- RIDRUEJO, E. (1989): *Las estructuras gramaticales desde el punto de vista histórico* (Madrid, Síntesis).
- SCALISE S. (1984): *Generative Morphology* (Dordrecht, Foris). [Trad. cast. (1987): *Morfología generativa* (Madrid, Alianza)].
- WEINREICH, U. (1968): *Languages in Contact* (The Hague-París, Mouton). [Trad. cast. (1974). *Lenguas en contacto* (Caracas, Ediciones de la Biblioteca de la Universidad Central de Venezuela)].